

Форми використання спеціальних знань під час розслідування економічних злочинів

Остан Кудлатий

Львівський НДІСЕ, м. Львів, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1650-8071>,
e-mail: ostapk2@gmail.com

Доведено, що вибір конкретної форми використання спеціальних знань під час розслідування економічних злочинів залежить від обставин справи, попри спільні ознаки базових знань. Наголошено на важливості правильного застосування способів залучення фахівців з різних галузей для забезпечення об'єктивності розслідувань і захисту економічних інтересів суспільства.

Ключові слова: розслідування; економічні злочини; спеціаліст; ревізія; перевірка; судова експертиза.

Forms of Using Specific Expertise During Investigating of Economic Crimes

Ostap Kudlatyy

It is proved that the choice of a specific form of use of specific expertise in the investigation of economic crimes depends on the circumstances of the case, despite the common features of basic knowledge. The author emphasizes the importance of proper application of the methods of involving specialists from various fields to ensure the objectivity of investigations and protection of the economic interests of society.

Keywords: investigation; economic crimes; specialist; audit; inspection; forensic examination.

Розслідування злочинів — це складний процес, який потребує не лише знань у галузі юриспруденції або криміналістики, а й залучення спеціальних знань з різних галузей науки, техніки, ремесел і мистецтва. Заведено вважати, що термін «спеціальні знання» описує інформацію, яка не є загальновідомою та доступною для всіх, перебуває за межами загальної освіти та життєвого досвіду і є характерною лише для осіб з певним рівнем знань у конкретній науковій галузі або професійній діяльності. Процесуальні аспекти розмежування форм використання спеціальних знань під час розслідування економічних злочинів є важливим етапом у забезпеченні ефективності й об'єктивності правосуддя.

Використання певної форми спеціальних знань залежить від конкретних обставин, обумовлено характером і складністю справи. Хоча застосування всіх цих форм базується на глибоких знаннях економіки та спільних ознаках (наприклад, використання як об'єктів досліджень і джерел інформації тих самих документів, використання схожих методів і методичних прийомів дослідження, вимоги до кваліфікації), вони також мають значні процесуальні відмінності.

Одним із найпоширеніших напрямів використання спеціальних знань у розслідуванні

кримінальних правопорушень є залучення спеціаліста — використання наявного досвіду та фахових знань з урахуванням конкретних обставин справи.

Участь спеціаліста у кримінальному провадженні регламентовано ст. 71 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України), якою передбачено, що спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка має спеціальні знання та навички й може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань та навичок. Спеціаліста можна залучений для надання безпосередньої технічної допомоги у формі технічних та інших обстежень; попереднього дослідження речових доказів компетентною особою; документальної перевірки, консультативно-довідкової роботи або технічної допомоги компетентної особи (зокрема, для фотографування, складення схем, планів, креслень, довідок, відбору зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, а також для надання висновків у випадках, передбачених п. 7 ч. 4 цієї статті [1].

Письмову консультацію можуть надавати як фізичні, так і юридичні особи (експертні заклади, науково-дослідні інститути, вищі навчальні заклади та інші установи й заклади) за запитом слідчого. Однак важливо розуміти, що консультація є лише думкою спеціаліста, яка має орієнтовний характер у процесі розслідування кримінального провадження. Навіть якщо її надано в письмовій формі, її не можна розглядати як доказ через відсутність процесуальних гарантій щодо достовірності наданих відомостей.

Під час розслідування економічних злочинів важливе значення має призначення та проведення ревізій і перевірок. Цей процес спрямований на аналіз діяльності конкретних установ, підприємств або організацій з метою контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, достовірністю бухгалтерського обліку та фінансової звітності тощо. Отримані в результаті цих заходів матеріали можуть служити як докази у кримінальних провадженнях (п. 4 ч. 2 ст. 99 КПК України) [1]. Згідно з вимогами ч. 2 ст. 93 КПК України сторона обвинувачення здійснює збирання доказів, зокрема, шляхом отримання від органів державної влади висновків ревізій і актів перевірок [1].

Ревізія (інспектування) полягає в документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб, результати якої викладають в акті (ст. 4 Закону України від 26.01.1993 р. № 2939-XII «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні») [2].

Іще одну форму використання спеціальних знань обумовлено ст. 1 Закону України «Про судову експертизу», згідно з якою судової експертизи — «це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» [3]. Описуючи судову експертизу як процесуальну форму використання спеціальних знань, необхідно розглядати комплекс уявлень про її предмет, завдання, об'єкти та методи досліджень. Суть предмета судової експертизи полягає у фактичних даних та

обставинах, які встановлюють за допомогою спеціальних знань. З іншого боку, під час проведення судової експертизи спеціальні знання є механізмом, що допомагає зібрати докази. Висновок судового експерта, який є результатом судово-експертного дослідження, стає джерелом доказів, зокрема, фактичних даних.

Під час розслідування економічних злочинів судові експерти відповідають, зокрема, на питання про вартість будівель, будівельних робіт; відповідність зміни цільового призначення земельних ділянок, їхню оцінку; ринкову вартість транспортних засобів, матеріальних цінностей, коштовностей, іншого майна; документальну обґрунтованість розміру нестачі або надлишків товаро-матеріальних цінностей і грошових коштів, а також оформлення банківських операцій у руху грошових коштів на рахунках; виконавця рукописного тексту та підписів у документі на паперових носіях; тожність зразків голосу людини з голосом на фонограмі та ін. Такі експертизи мають провідну роль у разі розв'язання спорів між контрольними органами та суб'єктами господарської діяльності й щодо використання експертних висновків як інструменту для перевірки документальної обґрунтованості порушень, визначених контролюючими органами. Як правильно зазначила М. Грига, «судова експертиза, як одна з форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, є вагомим засобом для підвищення ефективності розслідування та формування якісної доказової бази» [4, с. 58].

Тобто у процесі розслідування економічних злочинів важливо розуміти й уміти застосовувати спеціальні знання з різних галузей науки, техніки, ремесел і мистецтва для забезпечення ефективності й об'єктивності правосуддя. Вибір конкретної форми спеціальних знань залежить від обставин і складності справи, оскільки вони мають важливі процесуальні відмінності, незважаючи на спільні ознаки базових знань у різних сферах.

Підбиваючи підсумки викладеного вище, можна дійти таких висновків:

- використання спеціальних знань є вагомою та кваліфікованою формою доказування, яка має провідну роль у процесі визначення та підтвердження обставин економічних злочинів;

- до основних форм застосування спеціальних знань у розслідуванні економічних злочинів належать участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій, консультації спеціалістів та проведення судових експертиз;
- розуміння та правильне використання способів залучення спеціалістів сприяє ефективному й об'єктивному розслідуванню економічних злочинів, що є важливим для забезпечення правосуддя та захисту економічних інтересів суспільства.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 24.03.2024).
2. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 21.03.2024).
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 21.03.2024).
4. Грига М. А. Експертні дослідження, актуальні в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану* : мат-ли наук.-теорет. конф. (Київ, 26.05.2022). Київ, 2022. С. 58—62. URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/ab529c96-odfd-46ff-8ba1-ce798ab6b64b/content> (дата звернення: 24.03.2024).